
ÖTÜKEN

Zhufanzhi

YABANCILARIN TASVİRİ

Bir Çinlinin Gözüyle Ortaçağ İslam Dünyası

Zhao RUGUA

Notlandırarak Türkçeye Çeviren
Shan-Ju LIN

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1381
KÜLTÜR SERİSİ: 803

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-780-9

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Kapak Resmi: Ortaçağlarda Zeytûn Limanı

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Karakış Basım

Baskı: Dörtel Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
Zafer Mah. 147. Sk. 9-13A Esenyurt-İstanbul
Tel: 0212 565 1166
Sertifika Numarası: 40970

İstanbul- 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

SHAN-JU LIN; 1987 yılında Tayvan-Taipei'de doğdu. 2011 yılında Tayvan National Chengchi Üniversitesinin Türk Dili ve Kültürü Bölümünden mezun oldu. 2009-2010 yıllarında değişim programıyla Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezinde (TÖMER) bir yıl süre ile Türkçe dil eğitimi aldı. 2012-2015 yılları arasında, Ankara Üniversitesi ile National Chengchi Üniversitesi arasındaki akademik iş birliği protokolü çerçevesinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalında araştırmaları yapmaya başladı. 2015 yılında *Zhao Rugua'nın Zhufanzhi* Adlı Eserine Göre *XII-XIII. Yüzyılda Orta Doğu Kentleri ve Ticari Emtia* başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Aynı yıldan itibaren, kazandığı Türkiye Bursları desteğiyle aynı anabilim dalında doktora çalışmasına devam etmektedir. Anadili Çince olan mütercim, Türkçe ve İngilizce bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
Giriş 11
Zhao Rugua ve Eseri 12
***Zhufanzhi*'nin Nüsha ve Baskıları** 19
Eserimizle İlgili Bazı Hususlar 21
Zhao Rugua'nın Önsözü 25

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU KENTLERİ

1. ***Daqin Guo*** (大秦國) Bilâd-I Şam/Suriye 29
2. ***Dashi Guo*** (大食國) Araplar/Araplar Ülkesi 36
3. ***Majia Guo*** (麻嘉國) Mekke 50
4. ***Cengba Guo*** (層拔國) Zengibar 52
5. ***Bipaluo Guo*** (弼琶囉國) Berberâ 54
6. ***Wuba Guo*** (勿拔國) Sahar 57
7. ***Zhongli Guo*** (中理國) Somali 58
8. ***Wengman Guo*** (甕蠻國) Umman 61
9. ***Jishi Guo*** (記施國) Kîş Adası 62
10. ***Baida Guo*** (白達國) Bağdat 64
11. ***Bisiluo Guo*** (弼斯囉國) Basra 66
12. ***Jicini Guo*** (吉慈尼國) Gazne 68
13. ***Wusili Guo*** (勿廝離國) Musul 70
14. ***Lumei Guo*** (蘆眉國) Rûm (Anadolu) 72
15. ***Mulanpi Guo*** (木蘭皮國) Murâbıt 74
16. ***Wusili Guo*** (勿斯里國) Mısır 76
17. ***Egentuo Guo*** (遏根陀國) İskenderiye 78
18. ***Haishang Zaguo*** (海上雜國) Denizdeki Ülkeler 80
A) *Kunluncengqi Guo* (崑崙層期國) Pemba Adası Ve Madagaskar 80
B) *Chabisha Guo* (茶弼沙國) Djabulsa, Güneşin Battığı Yer 81
C) *Sijialiye Guo* (斯加里野國) Sicilya 82
D) *Moqielie Guo* (默伽獵國) Fas (El-Mağribü'l-Aksâ) 82

İKİNCİ BÖLÜM

TİCARİ EMTİA

1. ***Ruxiang*** (乳香) Akgünlük 87
2. ***Moyao*** (沒藥) Mür 90
3. ***Xiejie*** (血竭) Kırmızı Sakız (Ejder Kanı) 91
4. ***Jinyanxiang*** (金顏香) Aselbent 93
5. ***Suhexiangyou*** (蘇合香油) Sığla Yağı 94
6. ***Anxixiang*** (安息香) 95
7. ***Zhizihua*** (梔子花) Gardenya Çiçeği 97
8. ***Qiangweishui*** (薔薇水) Gülsuyu 98
9. ***Dingxiang*** (丁香) Karanfil 99
10. ***Roudoukou*** (肉豆蔻) Küçük Hindistan Cevizi 100
11. ***Moshizi*** (沒石子) Mazı Meşesi 102
12. ***Muxiang*** (木香) Himalaya Çiçeği 103
13. ***Awei*** (阿魏) Şeytantersi 104
14. ***Luhui*** (蘆薈) Sarısabır 105
15. ***Shanhushu*** (珊瑚樹) Mercan Ağacı 106
16. ***Liuli*** (琉璃) Lâcivert Taş/Yarısaydam Cam 107
17. ***Zhenzhu*** (珍珠) İnci 109
18. ***Xiangya*** (象牙) Fildişi 111
19. ***Xijiao*** (犀角) Gergedan Boynuzu 112
20. ***Wanaqi*** (膃肭臍) Misk Kedisi/Fok Merhemi 113
21. ***Longxian*** (龍涎) Amber 114
22. ***Daimei*** (玳瑁) Bağa 115
Sonuç 117
Kaynakça 127
Kaynak Eserler 127
Araştırma Eserleri 131

EKLER

Ek 1: Transkripsiyon Tablosu-Çincenin Ses Alfabesi (Çince Pinyin, Türkçe, Hirth, Wade-Giles) 141
Ek 2: Ölçü Birimleri Tablosu: *Song Dönemi Ölçü Birimleri* 151
Ek 3: Asıl Metin 152

ÖNSÖZ

Çalışmamız, 1170-1231 yıllarında yaşayan bir devlet görevlisi olan Zhao Rugua'nın kaleme aldığı *Zhufanzhi (Chu-fan-chi, Yabancıların Tasviri)* isimli eserin, Ortadoğu kentleri ve bu kentlerde üretilen ticari meta hakkındaki kısımlarını incelemektedir. Söz konusu bu kısımlar ilk önce Türkçeye tercüme edilmiş, ardından, döneme ilişkin bilgi veren diğer kaynakların yardımı ile kritiğe tabi tutulmuştur.

Büyük oranda, Çin'e gelen tüccarların verdiği şifahi bilgilere dayanan eser, Ortaçağ Ortadoğu tarihi ile ilgili araştırmalara katkı sağlar niteliktedir. Biz de bu eserin ilgili kısmını Türkçeleştirerek, bu katkının Türk akademisine teşmilini amaçlamış bulunuyoruz.

Bu çalışma münasebetiyle öncelikle *Ankara Üniversitesi* ile *Tayvan National Chengchi Üniversitesi* arasında imzalanan akademik iş birliği protokolüne göre benim Ankara Üniversitesinde yüksek lisans eğitimi almamı kabul ettiği için Prof. Dr. Berahitdin Albayrak'a ve Doç. Dr. Lan-Ya Tseng'e teşekkür ediyorum. Yüksek lisans ve lisans derslerine katıldığım Prof. Dr. Melek Delilbaşı'ya, Prof. Dr. İlhan Erdem'e, Doç. Dr. Hatice Oruç'a, Doç. Dr. Mustafa Uyar'a ve Prof. Dr. Damla Demirözü'ne Ortaçağ tarihine ilişkin bilgilerimi zenginleştirdikleri için şükranlarımı sunuyorum.

Çalışma konusunun seçiminde ve geliştirilmesinde yardımlarını, desteklerini esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Mustafa Uyar'a ve Doç. Dr. Hatice Oruç'a teşekkürlerimi sunuyorum. Bu alanla ilgili öneri ve yardımlarından dolayı Sayın Prof. Dr. Ayşe Onat'a, Doç. Dr. Gürhan Kırilen'e, Chih-Yung Li'ye ve Shih-Chen Liu'ye teşekkürü bir borç bilirim. Farsça kaynaklarla ilgili çalışmalarda bana yardım ettiği için Farsça hocam Manouchehr Ghorbani-Koshkaki'ye teşekkür ediyorum. Ayrıca, çalışmamızı okuyarak Türkçesinin ve imlasının düzeltilmesine katkı sağlayan Arş. Gör. Erhan Ateş'e de minnettarım. Her konuda bana sabırla yardımcı olan aileme ve dostlarıma desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

SHAN-JU LIN
Ankara

GİRİŞ

XIV. yüzyılın başlarında Çin'e gelen İbn Battûta, Güney Song Hanedanı'ndan (1127–1279) beri Zeytûn'un dünyanın en büyük limanı olduğunu, burada yüzden fazla büyük gemi bulunduğunu ve küçük gemilerin de sayılamayacak kadar çok olduğunu kaydetmektedir. Batı dünyasına Asya ve Uzakdoğu'yu tanıtan Venedikli seyyah Marco Polo, bu şehrin dünyanın en büyük limanlarından biri olduğunu tasdik etmiştir. Ortaçağ'ın iki ünlü seyyahının eserlerinde bahsettiği Zeytûn Limanı'nın zenginliği çalışmamızın konusu olan Zhao Rugua'nın *Zhufanzhi* kitabında da gösterilmektedir.

Güney Song Hanedanı döneminde politik ve ekonomik durum, birbirine sıkıca bağlıdır. Hükümet bilhassa deniz ticaretine önem verirdi. İmparatorluğun kuzey hudutlarındaki düzenin sağlanması için devletin askerî giderleri artırıldı. Devletin kuzey topraklarının Liao, Xixia ve Nüzhen devletlerinin eline geçmesi nedeniyle yerel vergiler hızla düştü ve karadan yapılan dış ticaret kesintiye uğradı. Çin, Doğu-Batı arasındaki sahil bölgeleri deniz ticaretinin kazançlı olduğunu anlamış ve buna büyük önem vermişti. Devletin başlıca gelirleri, deniz ticaretindeki ithalat vergisinden elde edilirdi. Hükümet, o dönemde deniz ticaretini canlandırmak amacıyla birçok tedbir aldı. Ayrıca Song Hanedanı'ndaki gemicilik tekniklerinin önceki dönemlere nazaran çok ilerlemesi de Çin deniz ticaretinin gelişmesinin önemli bir sebebidir.[1]

---

[1] Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi* (4. Baskı), TTK Yay., Ankara 2007, s. 232-256; Weitang Wu, "Zhao Rushi de Shengping ji qi Zhufanzhi" (Zhao Rugua'nın Hayatı ve Eseri *Zhufanzhi*), *Zhejiang Academic Journal*, 1995, C. 5, s. 122; Shilong Li, "Shilun Zhongguo Gudai de Haiwai Maoyi" (Overseas Trade in Ancient China), Journal of Henan University (Social Science), 2003, C. 43, S. 1, s. 17-18; Jin Yang, "Zhufanzhi Jiedu", (Study on the "Zhu Fan Zhi"), *Journal of Hui Muslim Minority Studies*, 2007, C. 1, s. 16.

Güney Song Hanedanı'nda deniz ticaretine verilen önemin bir sonucu olarak gümrük nazırlıklarının sayısı artırılmıştır. Dış ticareti geliştirmek, yabancı tüccarları Çin'e çekmek, yabancı ürünlerin denetimini sağlamak ve gümrük vergisi toplamak bu nezaretlerin görevleri arasında idi. Bu dönemde güneydoğu kıyılarındaki büyük liman kentlerinde toplam sekiz nezaret bulunmaktaydı.

Çalışmamızda eserini ele aldığımız Zhao Rugua, dönemin gümrük nazırlarından birisi idi. Zhao Rugua hem *Fujian Eyaleti Gümrük Nazırlığı* hem de *Zeytûn Limanı Deniz Ticaret Nazırlığı* ile görevliydi.[2] Aşağıda kendisi ve eseri hakkında bilgi vereceğimiz Zhao, açık fikirli bir devlet adamı idi. Dönemin Çin yönetimine ticari fayda sağlamak amacıyla, Çinli ve yabancı tüccarlar ile mülakat yaparak dikkatle seçtiği bilgilerle, bir anlamda coğrafi bir eser sayılan önemli bir ticaret raporu hazırlamıştır.[3]

Zhao Rugua ve Eseri

Zhao Rugua'nın, *Songshi*'de (*Song Tarihi*) biyografisi bulunmamaktadır. 1983 yılında Zhejiang Eyaleti'nin Linhai İli yakınlarında Zhao'nun mezar taşı bulundu. Zhao'nun oğlu Zhao Chongzhen tarafından diktirilmiş olan kitabe, Zhao Rugua üzerine birinci elden kaynaktır.[4] Song Hanedanı kroniğinin soy şeceresinden, Zhao Rugua'nın Song Hanedanı'nın ikinci hükümdarı Taizong'un (MS 976-997) sekizinci kuşak torunu ve üçüncü hükümdarı Zhenzong'un (MS 997-1022) kardeşi Kral Shang'ın (Zhao Yuanfen) soyundan geldiği anlaşılmaktadır.

Zhao Rugua, 12 Nisan 1170 tarihinde Zhejiang Eyaleti'nin Taizhou İli, Tiantai ilçesinde dünyaya gelmiştir. 21 yaşında girdiği sınavdan birincilikle çıkarak memuriyet hayatına başlamıştır. Bir süre kâtiplik yapmış, 1196 yılında girdiği bir diğer sınavı ise yine dereceyle geçmek suretiyle pek çok paye kazanmıştır. 1200 senesinde ise Tanzhou'daki Xiangtan İlçesi Vali Yardımcılığına getiril-

---

[2] Li, "Shilun Zhongguo Gudai de Haiwai Maoyi", s. 18; Rugua Zhao, *Zhufanzhi Jiaoshi (Zhufanzhi Tashihi ve Şerhi)*, ed. Bowen Yang, Pekin 2008, s. 1-5.

[3] Wu, "Zhao Rushi de Shengping ji qi Zhufanzhi", s. 122-123.

[4] Sanjian Xu, "Zhejiang Linhaishi Faxian Songdai Zhao Rugua Muzhi" (Zhejiang Eyaleti'nin Linhai İlinde Song Hanedanlığı Zhao Rugua'nın Mezar Taşının Bulunması), *Kaogu (Archeology)*, 1987, C. 10, s. 956.

miştir. 1205 senesinde Shaoxing İdaresi Denetim ve Ceza Kâtipliği görevini üstlenmiştir. Zhao Rugua bu ve benzeri pek çok üst düzey memuriyet görevinden sonra, 1224 senesinde Fujian Eyaleti Gümrük Nazırı olarak atanmıştır. 1225 yılında ise bu görevine ilaveten Zeytûn Limanı Deniz Ticaret Nazırlığı görevi kendisine verilmiştir. 1228 senesine kadar devam ettirdiği bu görevleri esnasında, eseri için de gerekli bilgi ve malzemeyi toplama imkânı bulmuştur. Bu da söz konusu görevlendirme sürecinin onun meslek hayatının en önemli safahatı olmasına neden olmuştur. 1228 senesinde saray tarafından özel olarak görevlendirilmiştir. Bu görevine ilaveten 1230 senesinde Zhejiang Eyaleti'ndeki mahkeme, ceza, denetim ve ziraat işleri nazırlığı da hükümdar tarafından kendisine verildi. Ancak Zhao Rugua hastalığı sebebiyle bu görevi üç defa reddetti. Bu görevin yerine, Çin'deki dört ünlü Tao tapınağından biri olan Huazhou (Sichuan) Eyaleti'ndeki Yuntai Tao Tapınağı Nazırlığını talep etti ve bu talebi onaylandı. Ertesi sene hükümdarın annesinin doğum günü kutlamaları vesilesiyle saraya tekrar çağrıldı. Şubat 1231 senesinde askerî, personel işleri, hizmet karşılığı toprak bağışı, unvan (devlet memuru ve subay atamaları ile hizmet karşılığı kişinin kendisine ya da ebeveynlerine soyluluk unvanı bağışı) ile ilgili bakanlığa getirildiyse de bir süre sonra hastalığı sebebiyle emekli olarak memleketine geri döndü. 12 Temmuz 1231'de, 62 yaşında burada vefat etti.[5]

Zhao Rugua, 1224-1228 tarihleri arasında devam eden Fujian Eyaleti ve Zeytûn Limanı Deniz Ticareti Nazırlığı esnasında, *Zhufanzhi* başlıklı bir eser kaleme almıştır. Eserin Önsöz'ünde Zhao Rugua, Çin'de dış ticaret ile ilgili kısa bilgiler vermekte, eserin yazılma sebebini ve bilgileri edinme yollarını açıklamaktadır. Buna göre Çin'in yabancı halklar ile ticareti çok eskiye dayanmaktadır. Han Hanedanı'ndan (MÖ 206-MS 220) itibaren Çin ile yabancı devletler

[5] Tuo Tuo, *Songshi (Song Tarihi)*, ed. Zhonghua Shuju yazı kurulu, Pekin 2000, 231, s. 5292; 233, s. 6053; Friedrich Hirth, "Chao Ju-kua, a New Source of Mediaeval Geography", *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland (JRAS)*, 1896, (ns.) C. 28, S. 1, s. 76-78; Wu, "Zhao Rushi de Shengping ji qi Zhufanzhi", s. 121-122; Yang, "Zhufanzhi Jiedu", s. 15; Zhao, *Zhufanzhi Jiaoshi*, s. 1-5; Jun Gu, "Zhufanzhi Yizhu: Yixiang Kuaguo Gongcheng" (Zhufanzhi Tercümesi: Bir Uluslararası Yapıt), *Shu Wu*, 2010, C. 2, s. 27.

arasında değerli hediyeler sürekli gelip gitmiştir. Tang Hanedanı'nda (MS 618-907) ise gümrük nezareti sistemi kurulmuştur; bundan böyle düzenli ticaret yöntemleri yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Zhao Rugua, içinde yaşadığı dönemin hanedanından da övgü ile söz etmekte, Song Hanedanı döneminde birbiri ardına gelen bilge kişileri anmakta, beşerî ilişkilerin ve sözleşmelerin önem kazandığını yazmaktadır. Bu dönemde dış ticaret için Zeytûn ve Kanton'da memurlar tahsis edilmiştir. Bunun amacı, halkı daha güçlü kılmak ve devlet işlerine yardım etmektir. Zhao Rugua, "ben bir emir ile buraya geldim" diyerek, Zeytûn'daki gümrük nezaretine de bir gönderme yapmaktadır. Boş zamanlarında yabancıların hazırladığı haritaları incelemekte ve dünya hakkında bilgi edinmektedir. Hakkında kayıt bulamadığı yer ve mevkileri Zeytûn'a gelen yabancı tüccarlardan sormak suretiyle bilgi edinmiştir. Zhao Rugua, yabancı tüccarların ülkelerinin adlarını listelediğini, geleneklerini ve topraklarını kayda geçirdiğini, yol ve ulaşımlarını Çinceye çevirmek suretiyle dağlarında ve verimli alanlarında yetişen ürünlerini kaydettiğini belirtmektedir. Topladığı bilgileri bir değerlendirme süzgecinden geçirdiği, "yanlış ve gereksiz bilgileri ayıklayıp gerçekleri bir araya getirerek *Zhufanzhi* adında bir kitap derledim" ifadesinden anlaşılmaktadır. Çin'e ithal edilen altın, fildişi, gergedan boynuzu, inci, buhur ve bağa gibi kıymetli ve nadir ürünlerin pek çoğunun bu eserde yer aldığı da Önsöz'de belirtilmektedir. Ayrıca eserin müellifi, antik Çin hakkında bir coğrafya ve mitoloji eseri olan *Shanhaijing* ve bir nevi ansiklopedi niteliği taşıyan *Bowuzhi*'den bahisle, onlarda yazılan bir şeyi bilmemenin mahcubiyet sebebi olduğunu belirtmekte, bu şekilde bir anlamda kendisinin bu alandaki yetkinliğini de ortaya koymaktadır.

Yaklaşık XIII. yüzyılın ortalarında Çinli Chen Zhensun tarafından yazılan açıklamalı bir bibliyografyada Zhao'nun eseri hakkında verilen bilgi ise şöyledir: "*Zhufanzhi* adlı eser iki bölüm içermekte olup Fujian Eyaleti Gümrük Nazırı Zhao Rugua tarafından yazılmıştır; yabancı ülkeler ve ihracatlarıyla ilgi bilgileri kaydetmiştir."[6] Bu

[6] Zhensun Chen, *Zhizhai Shulu Jieti (Critical Notes of the Upright Study Catalogue)*, Taipei 1978, C. 2, 8, s. 259; Wylie, *Notes on Chinese Literature*, s. 60; Endymion Porter Wilkinson, *Chinese History: A New Manual*, Cambridge 2013, s. 943; Rugua Zhao, *Chau Ju-Kua: His Work on the Chinese and Arab Trade in the Twelfth and Thirteenth Centuries, Entitled Chu-fan-chi*, trans.&anno. Friedrich Hirth& William Woodwille Rockhill, St. Petersburg 1911, s. 35.

kayıt da, çok kısa olmasına rağmen Zhao Rugua'nın yabancılar ve dış ticaretle ilgilendiğini yansıtmaktadır.

Friedrich Hirth ve William Woodwille Rockhill'in baskısında, son Abbâsî Halifesi Müsta'sım-Billâh'ın saltanatı (1242-1258) kanıt gösterilerek *Zhufanzhi*'nin 1242-1258 yılları aralarında yazıldığı öne sürülür. Fakat 1912 yılında Paul Pelliot'un kaleme aldığı bir değerlendirme yazısına göre bu çıkarım yanlıştır. Pelliot, *Yifeng Cangshuji* adlı bir eserde Zhao'nun yukarıda bahsettiğimiz Önsöz'ünü bulmuştur. Zhao'nun Önsöz'ünün sonunda "Baoqing yönetim döneminin birinci yılı [1225] Eylül ayında *Fujian* Eyaleti Gümrük Nazırı Zhao Rugua" şeklinde bir kayıt yer almaktadır. Feng Chengjun'un, Han Zhenhua'nın ve Yang Bowen'in baskıları da Pelliot'un bu fikrini desteklemektedirler.[7] Hirth ve Rockhill'in kullandıkları nüshada, sadece editör Li Tiaoyuan'ın Önsöz'ü, kentler ve emtia kısımları bulunur, Zhao'nun kendi Önsüz'ü bu nüshada yoktur. Bu nedenle Hirth ve Rockhill, Zhao'nun kitabının telif tarihini yanlış tahmin etmişlerdir.

Önsöz'de kendisinin de belirttiği üzere Zhao Rugua'nın eserinin öncelikli kaynağı yabancı tüccarlardır. Ülkeleri, gelenekleri, yolları ve ürünleri hakkında bizzat onlardan sormak suretiyle bilgi edinmiştir. Dış ticaretle uğraşan yerli ve yabancı tüccarlardan elde ettiği bilgiler sayesinde, Zhao Rugua çok sayıda ülke ve bunların ürünlerine ilişkin o zamana kadar bilinmeyen bilgileri kaydetmiştir. Song Hanedanı'nın deniz ulaşımı ve ülkeler arasında dolaşan ticari emtiayı incelemek açısından da bu eser son derece önemlidir.[8]

---

[7] Zhao, *Chinese and Arab Trade*, s. 136-137, dipnot: 2; I. Bölüm, *BAİDAGUO* (白達國) BAĞDAT bahsi, dipnot: 120; Paul Pelliot, "Zhufanzhi Yizhu Zhengwu" (*Zhufanzhi* Kitabının Değerlendirme Yazısı ["Chau Ju-kua: His Work on the Chinese and Arab Trade in the Twelfth and Thirteenth Centuries, Entitled Chu-fan-chï, traduit et annoté by Chau Ju-kua; Friedrich Hirth; W. W. Rockhill", *TP*, 1912, Second Series C. 13, S. 3, s. 446-481.]), *Xiyu Nanhai Shidi Kaozheng Yicong (Batı Bölgeler ve Güney Çin Denizi Hakkında Tarihsel ve Coğrafi Metin Eleştirisinin Çevirisi Külliyatı)*, çev. Chengjun Feng, Lanzhou 1990, C. 1, s. 109-110; Quansun Miao, *Yifeng Cangshuji (Yifeng Adlı Bir Kitap Koleksiyoncusunun Notları)*, ed. Ming Huang&Tongfu Yang, Shanghai 2007, s. 66-67; Rugua Zhao, *Zhufanzhi Jiaozhu (Zhufanzhi Tashihi ve Notları)*, çev.&ed. Chengjun Feng, Taipei 1986, s. 1, 63, dipnot: 2; Rugua Zhao, *Zhufanzhi Zhubu (Zhufanzhi'ye Notlar ve İlaveler)*, çev.&ed. Zhenhua Han, Hongkong 2000, s. 220, dipnot: 2; Zhao, *Zhufanzhi Jiaoshi*, s. 110-111, dipnot: 2.

[8] Zhao, *Zhufanzhi Jiaoshi*, s. 3.

Zhao Rugua'nın eserinin kimi kısımları ise, amiri Zhou Qufei'nin *Lingwai Daida* isimli eserinden kelimesi kelimesine alıntıdır. Ancak Zhao Rugua, bu konudan hiç bahsetmez ya da Zhou'nun bu eserini zikretmez. Bazen Zhou Qufei'nin yazılarından, kendisince de doğru olmadığı aşikâr alıntılar yapmaktadır. Zhao Rugua, çeşitli Çin hanedan kronikleri ve *Tongdian (Eski Çin İdari Sistemleri Tarihi ve Külliyatı)* gibi diğer kaynakları da kullanmıştır.[9]

Uzun zamandır Zhao Rugua'nın eseri *Zhufanzhi*, ulaşım ağı tarihi, yabancı toprakların tasvirini veren bir coğrafya kitabı olarak görülmüş; hem kitabın özelliği hem de müellifinin ticari amacı göz ardı edilmişti. Oysa, *Zhufanzhi* sadece bir coğrafya kitabı olmayıp, aynı zamanda eski Çin'in dış ticaretini inceleyen ilk eser sayılır.[10]

Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Çin ile deniz ticareti yapan ülkeler hakkında bilgi verilmektedir. Bu ülkeler birer birer, detaylı ve gerçekçi tanıtılmakta; fiziki coğrafya açısından coğrafi mevkileri ve iklimi, beşerî coğrafya açısından ise yerli ürünleri, kültürü, gelenek, görenek ve yerel rivayetleri kaydedilmektedir. Bu bölümdeki kentlerin rota, mesafe ve yönlerinde Zeytûn Limanı esas alınmıştır. Bölüm boyunca Asya'dan Afrika'ya, Ortadoğu'dan Avrupa'ya kadar toplam 58 kent veya ülkeyi kayda geçiren Zhao, XIII. yüzyılda medeniyetleri canlı bir şekilde tasvir etmektedir. Biz eserimizde, bu kent ve ülkelerin sadece Ortadoğu'da yer alan 21 tanesini incelemiş bulunuyoruz.

Zhao Rugua, bilhassa *Daqin* ve *Dashi* (Arap) ülkelerini detaylıca tasvir etmektedir. Çin'de Tang Hanedanı'ndan beri *Dashi* kentlerine sıklıkla elçi ve hediye gönderilmekte idi. Çin'e gelen *Dashi* elçilerinin çoğu Arap ve Sâsânî tüccarlarıdır. Bai Shouyi'nin incelemelerine göre Kaibao yönetim döneminin ilk yılından (968) Qiandao yönetim döneminin dördüncü yılına (1168) kadar *Dashi* Devleti Çin'e toplamda 48 defa elçi göndermiştir. Buna karşın *Zhufanzhi*'de *Dashi*'den elçi gönderilmesi hakkında, dokuz kadar kayıt vardır. Bu dönemde Arap ve Sâsânî imparatorlukları ile Çin arasında sıkı bir münasebet

[9] Zhao, *Chinese and Arab Trade*, s. 36. Zhao, *Zhufanzhi Jiaozhu*, s. 3; Zhao, *Zhufanzhi Jiaoshi*, s. 6. Yang, "Zhufanzhi Jiedu", s. 19.

[10] Wu, "Zhao Rushi de Shengping ji qi Zhufanzhi", s. 121-122.